

Az ítélet

(Képzelt előtörténet Arany János „Ágnes asszony” című balladájához)

A komor, időtől besötétedett faborítású tárgyalóteremben a bíró megigazította vállig érő parókáját, lesimította talárját, mielőtt szólásra emelkedett. A legkisebb rendetlenséget sem tűrte maga körül, így a törvényhozás szent öltözetén sem lehetett felesleges ránc, gyűrődés, hajszál, vagy a tárgyalás előtt bekapott, otthonról hozott tepertős pogácsa egyetlen, ott maradt morzsája. Felállt, megköszörülte a torkát, majd megnyitotta a tárgyalást:

- Álljanak fel, uraim! Ő császári és apostoli királyi felsége I. Ferenc József, Isten kedvező kegyelméből Ausztria császára, Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország, Szlavónia, Galícia, Lodoméria, Szerbia, Kunország és Bulgária apostoli, valamint Illíria, Jeruzsálem királya nevében! A megyei törvényszék ülését megnyitom! Mai feladatunk egy alávaló gyilkosság megtárgyalása, és igazságos *iuditium*¹ egy férjgyilkos nő fölött. Kérem, vezessék be a vádlottat!

Két hajdú, puskával a vállán, a kezén-lábán megbilincselte asszonyt a vádlottak padjához vezette. A szöke, megviselt arca ellenére is szép, harminc év körülinek látszó asszony ijedten nézett körbe a komor termen, a zöld posztóval bevont asztal mögött ülő, szigorú ábrázatú jurátus urakon, és a közönség padsorain, ahol a kíváncsiskodó idegeneken túl, néhány ismerősét is meglátta. Zavaros tekintetét mindenki észrevette, aki csak ránézett. Némelyek részvétellel, mások nyilvánvaló gyűlölettel figyelték. Kopottas öltözte mutatta, hogy az asszony – vagy a ruha előző gazdája – jobb napokat látott valaha. Miután az örök levették a láncait, leülhetett.

- Vádlott, álljon fel! – harsant a bíró rekedtes hangja. Maga Tasnádi Gáspárné, született Váradi Ágnes, született volt Nagykőrös városában, az úr ezernyolcszázhuszonharmadik esztendejében, születése jogán nemesi származék? – hadarta, az előtte fekvő iratból olvasva.
- Az vagyok, bár szinte jobbagysorban tengődöm, mert szépapám, Isten bocsássa meg neki, mindent elkártyáztott – válaszolta az asszony alig hallhatóan.
- Hangosabban, mindenki hallani akarja! – förmedt rá a bíró. – Nyomorú sora ellenére, mivel felmenői nemesemberek voltak, és az erről szóló okiratot megtekintettem, a nemességet megillető eljáráshoz van jussa. – Maga Tasnádi Gáspárné?
- Az vagyok, kegyelmes bíró úr!

¹ ítélet

- Akkor esküdjön meg, hogy az igazat és csak az igazat fogja vallani!
- Megesküszöm, Isten engem úgy segítjen!
- A vád maga ellen szántsándékkal, előre kitervelt és aljas módon elkövetett emberölésben való részvétel. Hogy elkövetőként, büntársként, avagy csak felbujtóként, azt a bíróság fogja eldönteni, és méltó büntetését kiszabni. Ügyész úr, kérem, szíveskedjen felolvasni a vádat!

Az asszony a vádbeszéd alatt csak a kezét tördelte, maga elé nézve. Láthatóan nem sokat értett a körülményesen fogalmazott, latin kifejezésektől hemzsegő szövegből, amely részletesen kitért a házasság szentségére is: – A síríg tartó hűség a természetes halált jelenti, és nem azt, hogy egy asszonynak joga lenne hitese urát a természet törvényénél hamarabb oda juttatni, ráadásul más férfi iránt érzett bűnös szerelemtől indítva, a házasságtörés fertőjében fogant, gyilkos indulatból! – mennydörögte az ügyész, hórihorgas, ragyás képű ember. – Eme szörnyű tett *supplittiuma*² csak a halálbüntetés lehet, mind e nő, mind a szeretője számára, akit a tegnapi napon már kötél általi halálra ítéltünk, és most a siralomházban az *egzekúciót*³ várja.

- Vádlott, megértette a vádat? – csattant a bíró szava, mint egy korbácsütés a meztelen testen.
- Már megbocsásson a tekintetes bíróság, de nekem csak azt a lepedőt kellene kimosnom.
- Kérdeztem, megértette-e, mivel vádoljuk?
- Én csak azt a lepedőt... – dadogta az asszony. Helyette kerek képű, köpcös védője emelkedett szólásra:
- Tekintetes Bíróság, méltóságos bíró úr! Mint láthatják, ezen szegény asszony nincs ítélőképessége birtokában. Talán tette súlyát sem fogja fel, hiszen, bár a vád szerint emberölésben részes, csak a lepedőjén síránczik, ugyanúgy, mint amikor a feljelentés alapján a megyei hajdúk elfogták.
- A gyenge felfogóképesség nem mentesítheti a bűnöst a méltó büntetés alól! – vágott vissza az ügyész. – Szeretője, Balog József borkereskedő segéd vallomást tett, amelyet itt nincs mód újra meghallgatni, mivel *corpus iuris*⁴ ide vonatkozó szabályai szerint a siralomházból csak egyfelé vezethet a vádlott útja, azon ritka *exceptióval*⁵, ha őfelsége,

² büntetése

³ kivégzést

⁴ törvénykönyv

⁵ kivétellel

a király kegyelemben nem részesíti az illetőt. Viszont a vallomás leírata a kezünkben van.

- Egyértelműen tartalmazza-e ezen vallomás a gyilkosság pontos leírását, helyét, idejét és egyéb körülményeit? – kérdezte az ügyvéd.
- Az elítélt tanulatlan ember, sok mindent zavarosan adott elő. De töredelmesen bevallotta, hogy szeretője volt a vádlottnak, és iránta érzett szerelméből kívánta Tasnádi Gáspár halálát, melyet saját kezűleg, és a vádlott segédelmével hajtott végre.
- És elmondaná a bíróságnak, miben állott ezen segedelem, tisztelt ügyész úr?
- Sajnálatos módon ezt nem tudtuk kiszedni belőle, és mint ön is tudja, tanult kollégám, hogy kínvallatást felvilágosult korunkban nincs módunk alkalmazni. *In absentia*⁶, most csak a lejegyzett *confessióra*⁷ hagyatkozhatunk.
- Így hát nem tudjuk, mi módon vette ki a részét e szerencsétlen asszony a gyilkosságból. Mint láthatják, ezt ő sem képes elmondani. Méltóságos bíró úr! Bátorkodom javasolni, hogy a tisztelt bíróság *ab instancia*⁸ céljából, védencem tébolydába való szállítását szíveskedjen elrendelni. Mindenki láthatja, hogy a szegény asszony elmekórtani eset.
- Elutasítom! – válaszolta a bíró. – Mivel bizonyítja, hogy a vádlott elméje nem a szörnyű tettet követően, a lelki-furdalás miatt bomlott meg? – Az ügyvéd hallgatott.
- Ez az asszony *de facto*⁹ bűnös! A véres lepedő, amelyet a vádlott folyamatosan kimosni kíván, és a rá valló *confessiók* a napnál is világosabban mutatják. De tekintettel az ügy némely tisztázatlan részletére – enyhült meg az ügyész –, valamint a vádlott együgyű mivoltára, amennyiben a tisztelt bíróság el is tekintene az elsőként mondott halálbüntetés kiszabásától, az életfogytiglani fegyházbüntetést javallanám, vasban, kenyéren és vízen.
- Vádlott, a törvény kötelez, hogy megkérdezzem, kíván-e bármit is felhozni a védelmére, mielőtt a bíróság visszavonul az ítélet meghozatalára? – fordult a bíró a jogi érvelésekről szemlátomást tudomásul sem vevő szerencsétlen asszonyhoz.
- Én csak az kérném, tisztelettel, hogy a lepedőt kimoshassam, aztán azt tesznek velem az urak, amit akarnak!

A bíró alig észrevehető intésére a bíróság felállt, hogy a hátsó terembe vonuljon, amikor a hallgatóság hátsó sorában felállt egy zsinóros öltönyt viselő, nagybajuszú idősebb férfi: –

⁶ távollétében

⁷ vallomásra

⁸ bizonyíték híján történő felmentés

⁹ ténylegesen

Tisztelt Bíróság, méltóságos bíró úr! Bátorodom *apellatióval*¹⁰ élni egy esetleges bírói *erratum*¹¹ elkerülése végett

- Kit tisztelhetünk az úrban? – kérdezte a bíró meglepetten. Jogász talán?
- Arany János vagyok, a gimnázium tanára.
- És minek köszönhetjük az *apellatióját*?
- Mindenkinél jobban ismerem e nyomorult asszony történetét, és megköszöném, ha tanúként meghallgatást nyernék.
- Legyen – egyezett bele a bíró – uraim, folytatjuk a tárgyalást. Üljenek le! Talán új *circumstatiók*¹² állnak fenn. Jöjjön a tanú padjához, tanár úr! Megesküszik-e, hogy az igazat, és csak az igazat vallja?
- Üdvösségemre, megesküszöm!
- Úgy megadom a szót, hallgatjuk!
- Tisztelt Bíróság! Meglepő lesz, amit mondanom kell: Ez az asszony nem ölt meg senkit, így ártatlan az ellene felhozott vádban!

A terem felzúdult, mint a megbolygatott méhkas. – Gyilkos, bitóra vele! – harsogta túl a többieket egy borízú férfihang.

- Csendet! – csapott öklével az asztalra a bíró, majd a tanúhoz fordult. – Ez valóban meglepő, tisztelt uram! De tudja-e bizonyítani, amit állít?
- Hadd kérdezzek előbb én is, engedelmelemmel! Hol van az áldozat holtteste?

Az ügyész válaszolt, kelletlenül: – Minden bizonnyal a Kőrös vizében valahol, ha a halak meg nem ették a szerencsétlent. Balog, az elsőrendű vádlott eskü alatt vallotta, hogy vízbe dobták.

- Tehát a holttest nincs meg.
- Volt már ilyen, de rendelkezésünkre áll a *confessio* a büntettről – felelte az ügyész.
- Tehát sem orvos, sem halottkém nem tudta az áldozatot *inspiciálni*¹³. Mi a helyzet a *corpus delictikkel*?¹⁴
- A baltát, amellyel a szerencsétlen áldozatott halála sújtották, sajnálatos módon a vízbe vetették, ez is ott áll a gyilkos vallomásában. Egyedül a lepedő van meg, amit ez a szerencsétlen nő akkor is mosott, amikor elfogtuk. Óhajtja a tisztelt tanú megtekinteni?

¹⁰ ellenvetés

¹¹ hiba

¹² körülmények

¹³ megvizsgálni

¹⁴ bűnjelekkel

- Megtalálták-e rajta vérnek nyomát?
- Nem, hiszen kimosta, talán százszor is, és ebbe bolondult bele.
- Ez világos. De főleg azért, mert nem is volt rajta vér, Ágnes asszony csak úgy képzelte.

A terem ismét felmordult, de a tanár folytatta: – Ez a nő a szomszédságunkban lakik. Végigkérdeztem, látott-a nála bárki is véres ágyneműt, amelyet a vízparton mosott volna, de senki emlékezett ilyesmire. Tanúkat is hozok, ha óhajtják.

- Talán otthon mosta ki – vetette közbe valaki a nézők közül.
- Ez logikus feltevés. – felelte Arany. – Senki sem a nyilvánosság előtt akarja eltüntetni a bűnjelet, jelen esetben kimosni a véres leplet, ha van otthon akár egy mosóteknője is.
- Az ügyész hallgatott.
- Igaza van a tanúnak, bíró úr! – vetette közbe a védő.
- Engedelmeükkel összefoglalom – folytatta a tanár, nem zavartatva magát sem a bíró, sem az ügyész rosszalló tekintetétől – tehát nincs holttest, nincsenek bűnjelek, csak egy vallomás valakitől, akit már nem lehet újra kihallgatni.
- A vád képviselője kért ismét szót: – Más vallomásaink is vannak, a szomszédoktól. A vádlott férjét egyikünk sem látta hosszabb ideje. Az asszony mindenkinek azt mondta, benn van a házban, alszik. De elhihető-e hogy valaki, aki köztudomásúan nem korhely és nem is beteg, egész nap csak otthon alszik, még dolgozni sem jár?
- Gyilkos! Megölte az urát! – hallatszottak dühös hangok a nézők soraiból. A bíró csendre intette őket.
- Úgy tetszik, ez nyomós érv, ügyész úr! – folytatta a tanú. - De mit szólna egy még nyomósabbhoz? Itt egy sürgöny, Pestről. – húzott elő egy papírlapot. - Bíró úr, felolvasná?

A megszólított átvette a papirost, és olvasni kezdte: „Tisztelt Arany János úr! Kérésére közöljük, hogy bizonyos Tasnádi Gáspár ezen esztendő márciusának első napján egy darab harmadosztályú hajójegyet vásárolt a Liberté nevezetű gőzösre, a fiumei kikötőtől New York állomásig. Aláírás: Első Magyar Hajózási Részvénytársaság.” Aztán csak állt, bénultan, mint egy szélütött.

Az ügyész tért magához a leghamarabb: – Ezt meg hogy szerezte az úr?

- Én magam kérvényeztem, amint e szerencsétlen asszony lefogásáról értesültem. Ágnes a mi cselédünk volt évekkkel ezelőtt – mondta a tanár halkán, mint aki valami titkot árul el – De a feleségem elküldte zavaros viselkedése miatt. Én nem szóltam bele, pedig, ha

megteszem, talán ez az egész szörnyűség meg sem történik. Próbáltam beszélni a szerencsétlennel, orvosokhoz küldeni, még ki is fizettem volna, hátha meg tudnák állítani elhatalmasodni látszó elmebeli zavarát, de hasztalan. A mostani prókátorát is magam béreltem, száanalomból. És a férjét is ismertem. Jámbor, talán túlságosan is visszahúzódó, félnék ember volt. De hadd mondok el az egész történetet!

A gyilkossággal vádolt férfi, Balog József, aki most a siralomházban várja a halált, ténylegesen Ágnes asszony szeretője volt. A megcsalt férj ezt nem tudta elviselni, bánatában és szégyenében elhatározta, hogy kivándorol Amerikába, ahogyan sokan teszik azt mostanában. Feleségének erről egy szót sem szólt, úgy szökött meg, mint egy gonosztevő a törvény elől. A jegy árát – mivel ennyi pénze nem volt – kenyéradó gazdájától lopta el, kétségbeesésében.

Az elbeszélő itt megállt: – Bíró úr, megtudhatjuk, ki volt a feljelentő, vagy *anonim denuntiatio*¹⁵ történt?

A megszólított némi habozás után válaszolt: – nemes Mészáros Mihály, köztisztviselőként álló földbirtokos, városunk egyik mecénása, úgymond az igazság tisztelete által vezérelve.

- Akkor folytatom a históriát, engedelmeükkel. Fent nevezett úr volt Tasnádi munkaadója. A nagy természetéről ismert Mészáros is szemet vetett az asszonykára, viszont tudott arról, hogy annak már Balog a szeretője. Amikor rájött a lopásra, Tasnádi megvallotta neki, hogy kivándorolni készül, arra kellett neki a pénz, és hamarosan hajóra is száll. Mészáros Mihály nagy ravaszul nem a tolvajt jelentette föl lopás miatt, hanem Balogot, azzal, hogy meggyilkolta szeretője férjét. Azt remélte, ha mindkettőtől megszabadul, könnyebben eléri a célját. Ágnesnek azt mondta, hogy a férje megölte magát, amiről ő tehet, mert megcsalta. A szegény nő pedig, aki nagy valószínűséggel a *hysteriás schizophrénia* betegségében szenved, elkezdte azt hallucinálni, hogy ő ölte meg az urát, és ettől véres kimoshatatlanul az a lepedő. Balog pedig elhitte neki, hogy iránta való szerelmében ténylegesen gyilkosságot követett el. Ezért, hogy megmentse a nőt az akasztófától, úgyszintén szerelemből, inkább magára vállalta a büntetést. Ágnes szegény pedig ettől végleg megőrült. Mivel ő is beismerte a férje megölését, így a vád kettejük ellen szólt, holott mindketten ártatlanok. *Per demonstrationem*¹⁶ kértem ezt a sürgönyt Pestről, amely – hála Istennek – még idejében, ma reggel megérkezett.

¹⁵ névtelen feljelentés

¹⁶ bizonyíték gyanánt

A teremben döbbsent csend honolt. A légy zümmögését is meg lehetett volna hallani, amikor a bíró megszólalt: – A bíróság ítélethozatalra visszavonul!

Amikor, végeleáthatatlannak tűnő idő után visszatértek, a mindig nyugodt és pedáns bíró mintha nem is ugyanaz az ember lett volna. Feldúlt volt, talárja félregombolva, a parókát is csak a terembe lépve húzta a fejére.

- Álljanak fel, uraim! Ő császári és apostoli királyi felsége I. Ferenc József nevében! – hadarta. A kötelező titulusokat nem is mondta végig, mintha mielőbb túl akart volna esni az egész eljáráson. – A bíróság meghozta ítéletét. Tasnádi Gáspárné, született nemes Váradi Ágnes, nem bünös! Ebből kifolyólag felmentetik az ellene felhozott vád alól. Bár elmebéli állapota kóros, sem önmagára, sem másra nézve nem jelent veszélyt, ezért tébolydába záratását sem látjuk indokoltnak. – A jogot szentesítő kalapács az asztalra sújtott. – Ellenben vád alá helyezték, és a bíróság elé citáltatik Mészáros Mihály nagygazda, hamis vádaskodás, és a hatóság félrevezetésére tett kísérlet miatt, amely kevés híján *justizmordhoz*¹⁷ vezetett. *Praeterea*¹⁸, az előzetesen halálra ítéltetett Balog József *rehabilitációja* érdekében ezennel *retiratiót*, közönségesen szólva, perújrafelvételt rendelék el. Arany János tanár úrnak pedig a bíróság hálásan köszöni az igazság kiderítése érdekében adott értékes segítséget!

Ágnes asszony egész idő alatt úgy állt ott, magába fordulva, mintha nem is róla lett volna szó. A bíró így most lejött a pulpitusról, és közvetlen előtte állt meg: – Tasnádiné, hallotta, felmentettük a gyilkosság vádja alól! Maga nem ölte meg a férjét, nem bünös! Hazamehet! És ne mossa tovább azt a lepedőt, Ágnes asszony, hiszen nem is volt soha véres! Isten adjon erőt és kegyelmet magának!

A két hajdúnak kellett a szegény nőt kitámogatni a teremből. Egész úton azt motyogta: – Ki kell mosnom, ki kell mosnom!

¹⁷ bírói tévedésből történt kivégzéshez

¹⁸ továbbá